

УДК 343.140.02 :343.7

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.3.14>

ВИНУВАТИСТЬ ОБВИНУВАЧЕНОГО ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРЕДМЕТА ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ПРИВЛАСНЕННЯ, РОЗТРАТИ АБО ЗАВОЛОДІННЯ МАЙНОМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

Коломієць К.В.,

аспірантка кафедри кримінального процесу

Національної академії внутрішніх справ

ORCID: 0000-0003-2805-3246

Коломієць К.В. Винуватість обвинуваченого як елемент предмета доказування у кримінальних провадженнях щодо привласнення, розтрати або заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем.

Стаття присвячена дослідженню категорії винуватості обвинуваченого як елемента предмета доказування у кримінальних провадженнях щодо привласнення, розтрати або заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем. Аналізується її сутність, зміст та значення для встановлення мети у справі.

Мета дослідження полягає у комплексному дослідженні винуватості обвинуваченого як елемента предмета доказування, визначенні її правової природи та розробці практичних рекомендацій щодо оптимізації процесу доказування на прикладі кримінальних проваджень за статтею 191 Кримінального кодексу України.

У процесі дослідження застосовано комплекс загальнонаукових та спеціально-юридичних методів, зокрема: формально-логічний метод (для розмежування понять «вина» та «винуватість»), системно-структурний метод (для моделювання предмета доказування), а також метод аналізу судової практики (для дослідження рішень Верховного Суду та Вищого антикорупційного суду).

У статті доведено, що винуватість інтегрує як матеріально-правові (склад правопорушення, форма вини), так і процесуальні аспекти (доведеність обставин належними доказами). Обґрунтовано недоцільність використання застарілого терміну «винність». Автором запропоновано новаторську «концентричну модель» предмета доказування. Крім того, виявлено термінологічну проблему в частині 2 статті 91 Кримінального процесуального кодексу України, яка створює передумови для обвинувального ухилу, оскільки використовує термін «обвинувачений» на етапах, коли особа має статус підозрюваного.

Досліджено специфіку доказування винуватості у справах про привласнення, розтрату або заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем (стаття 191 Кримінального кодексу України). Встановлено, що ключовим викликом для сторони обвинувачення є доведення прямого умислу, корисливого мотиву та мети незаконного збагачення, що на практиці здійснюється через оцінку сукупності доказів (фінансових документів, результатів економічних експертиз тощо).

Вперше обґрунтовано застосування концентричної моделі структурних елементів предмета доказування. Сформульовано конкретні пропозиції щодо внесення змін до кримінального процесуального законодавства (заміна терміну «обвинувачений» на «підозрюваний (обвинувачений)» у статті 91 Кримінального процесуального кодексу України).

Ключові слова: предмет доказування, винуватість обвинуваченого, вина, презумпція невинуватості, концентрична модель доказування, зловживання службовим становищем, корупційні правопорушення, кримінальне провадження.

Kolomiets, K.V. The guilt of the accused as an element of the subject of proof in criminal proceedings on misappropriation, embezzlement, or seizure of property through abuse of office.

The article is devoted to the study of the category of the guilt of the accused as an element of the subject of proof in criminal proceedings regarding embezzlement, misappropriation, or conversion of property by abuse of official position. It analyzes its essence, content, and significance for achieving the objective of the case.

The purpose of the study is a comprehensive examination of the guilt of the accused as an element of the subject of proof, the determination of its legal nature, and the development of practical recommendations for optimizing the process of proof, using the example of criminal proceedings under Article 191 of the Criminal Code of Ukraine.

In the course of the study, a complex of general scientific and special legal methods was applied, in particular: the formal-logical method (to distinguish between the concepts of «mens rea» and «procedural guilt»), the systemic-structural method (to model the subject of proof), and the method of case law analysis (to examine the decisions of the Supreme Court and the High Anti-Corruption Court).

The article proves that guilt integrates both substantive legal aspects (corpus delicti, form of intent) and procedural aspects (the proving of circumstances by admissible evidence). The irrelevance of using outdated terminology for culpability is substantiated. The author proposes an innovative «concentric model» of the subject of proof. In addition, a terminological problem was identified in Part 2 of Article 91 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, which creates preconditions for an accusatory bias, as it uses the term «accused» at stages when a person holds the status of a «suspect».

The specifics of proving guilt in cases of embezzlement, misappropriation, or conversion of property by abuse of official position (Article 191 of the Criminal Code of Ukraine) are investigated. It is established that the key challenge for the prosecution is proving direct intent, mercenary motive, and the purpose of illegal enrichment, which in practice is carried out through the evaluation of the totality of evidence (financial documents, results of economic forensic examinations, etc.).

The application of the concentric model of the structural elements of the subject of proof is substantiated for the first time. Specific proposals for amending the criminal procedural legislation are formulated (replacing the term «accused» with «suspect (accused)» in Article 91 of the Criminal Procedure Code of Ukraine).

Key words: subject of proof, guilt of the accused, mens rea, presumption of innocence, concentric model of proof, abuse of official position, corruption offenses, criminal proceedings.

Постановка проблеми. Проблема доказування у кримінальному провадженні завжди була центральною для теорії та практики кримінального права. Одним із фундаментальних аспектів цього процесу є встановлення винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення. Відповідно до статті 91 Кримінального процесуального кодексу України, винуватість обвинуваченого є елементом предмета доказування, що зумовлює її особливе значення будь-якого кримінального провадження. Незважаючи на значну кількість наукових досліджень з цієї проблематики, сучасні виклики, пов'язані з розширенням видів кримінальних правопорушень (зокрема, у сфері економіки, кіберзлочинності), застосуванням нових технологій у доказуванні, а також розвитком міжнародних стандартів правосуддя, вимагають подальшого поглибленого аналізу сутності та механізмів встановлення винуватості

Мета дослідження. Метою дослідження є комплексний аналіз винуватості обвинуваченого як елемента предмета доказування у кримінальному провадженні, визначення її місця та ролі в системі кримінально-процесуального доказування. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання: розкрити сутність та зміст поняття «винуватість обвинуваченого» у контексті кримінального процесуального права; здійснити порівняльний аналіз «винуватості» та «вини»; визначити правову природу винуватості як елемента предмета доказування; проаналізувати особливості процесу доказування винуватості, враховуючи принцип презумпції невинуватості; визначити коло доказів, які є належними та допустимими для встановлення винуватості; проаналізувати доказування винуватості у кримінальних провадженнях про привласнення, розтрату або заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем; сформулювати практичні рекомендації щодо підвищення ефективності доказування винуватості у кримінальних провадженнях.

Стан опрацювання проблематики. Загалом проблематику предмета доказування та доказування у кримінальному провадженні досліджували: В. Берназ, О. Баганець, І. Гловюк, В. Гмирко, В. Гончаренко, Ю. Грошевий, В. Нор, М. Погорецький, В. Попелюшко, С. Стахівський, В. Тertiшник, Л. Удалова, М. Шуило, О. Шило, О. Яновська Кпу, М. Михеєнко Chasprava, В. Вапнярчук, О. Капліна, Ю. Чорноус, С. Чернявський, В. Шмітько та інші. Кримінально-правову характеристику злочинів, передбачених ст. 191 КК України, висвітлювали О. Дудоров, М. Хавронюк, А. Антошак, А. Спусканюк та інші. Водночас не є комплексно дослідженою проблематика винуватості обвинуваченого саме як елемента предмета доказування у кримінальних провадженнях щодо привласнення, розтрати або заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем – з урахуванням суб'єктивної сторони складу цього правопорушення та сучасної судової практики.

Виклад основного матеріалу. Винуватість обвинуваченого є категорією, що інтегрує як матеріально-правові (наявність у діях особи складу кримінального правопорушення, зокрема, суб'єктивної сторони – вини у формі умислу чи необережності), так і процесуальні аспекти (доведеність обставин, що свідчать про вину, належними та допустимими доказами). Відповідно до статті 23 Кримінального кодексу України під поняттям «вина» слід розуміти психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої цим Кодексом, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності [1].

Слід зазначити, що дискусія між співвідношенням таких понять як «винуватість» та «вина» є досить тривалою у доктрині кримінального права та процесу [2]. На нашу думку, «винуватість» не є тотожною поняттю «вина» в кримінальному праві, оскільки охоплює не лише психічне ставлення особи до вчиненого, а й усю сукупність обставин, що доводять її причетність до кримінального правопорушення та протиправність її дій. Крім того, в деяких наукових статтях досі простежується такий термін як «винність». Винність не закріплена у чинних нормативно-правових актах, водночас існувала у попередньому Кримінальному-процесуальному кодексі України (1960 року) [3], що свідчить, на нашу думку, про втрату актуальності цього поняття і його трансформацію у винуватість.

Варто звернути увагу на підхід М.Є. Шумила, який зазначав, що винуватість – категорія кримінального процесуального права, яка означає доведеність доказами вчинення кримінального правопорушення конкретною особою [4, с. 155].

Доказування винуватості є центральним завданням сторони обвинувачення. Принцип презумпції невинуватості, закріплений у статті 62 Конституції України та статті 17 Кримінально процесуального кодексу України, вимагає, щоб особа вважалася невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не могла бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено у законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду [5; 6]. Це означає, що обов'язок доказування винуватості лежить на органах досудового розслідування та прокурорі, а будь-які сумніви щодо доведеності вини повинні тлумачитися на користь обвинуваченого.

Згідно пункту 2 статті 91 Кримінального процесуального кодексу України підлягають обов'язковому доказуванню винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення. В теорії кримінального права перелічені обставини традиційно відносять до суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, де вина та її форма є обов'язковою ознакою, а мотиви мета – факультативними ознаками, на відміну від кримінального процесу, де всі ці структурні елементи підлягають доказуванню для встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження [7].

Тут варто звернути увагу на те, що форма вини – це поєднання свідомості та волі, психічне ставлення особи до суспільно небезпечного діяння і його наслідків, що виражається у формі умислу (прямого чи непрямого) або необережності (злочинна самовпевненість чи злочинна недбалість) [2] важливо зазначити, що іноді виокремлюють і змішану (подвійну) форму [8; с. 104]. Отже, форма вини: є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони будь-якого злочину; визначає межі кримінальної відповідальності; впливає на кваліфікацію діяння і вид покарання. Мотив вчинення кримінального правопорушення може бути різним (від матеріальної вигоди до бажання усунути конкурента тощо) і важливо сформулювати доказову базу, яка б підтверджувала наявність корисливої зацікавленості та корисливої мети, про що свідчить отримання певних благ, переваг, доходів у результаті здійснення фінансових операцій [9]. Невстановлення мотиву правопорушення є істотним порушенням кримінального-процесуального закону, оскільки неповне з'ясування обставин може перешкоджати суду винести законний, обґрунтований і вмотивований вирок. Як підкреслює законодавець, обвинувальний вирок не може ґрунтуватися на припущеннях і ухвалюється лише за умови доведення у ході судового розгляду винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення [1]. Мета нерозривно пов'язана з мотивом, це той бажаний результат якого прагне досягти суб'єкт, для задоволення певної потреби [10]. Отже, можна визначити наступні орієнтири для встановлення структурних елементів винуватості, як однієї з обставин, що входить до предмета доказування, а саме встановивши на яке запитання відповідай той чи інший елемент. Так, форма вини відповідає на питання «як особа ставиться до діяння та наслідків?», мотив відповідає на питання «чому?», а мета «для чого».

Насправді встановлення винуватості передбачає доведення цілої низки обставин, що входять до предмета доказування, передбачених статтею 91 Кримінально процесуального кодексу України, зокрема: події кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення); вини обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форми вини, мотиву і мети вчинення кримінального правопорушення; виду і розміру шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розміру процесуальних витрат [6].

Кожен із зазначених вище аспектів вимагає ретельного пошуку, виявлення (встановлення), перевірки та оцінки фактичних даних і їх джерел для отримання доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження [11]. Докази повинні бути належними (стосуватися обставин, які підлягають доказуванню) та допустимими (отриманими у порядку, встановленому Кримінальним процесуальним кодексом України). Недопустимі докази не можуть бути використані при прийнятті процесуальних рішень, що має вирішальне значення для законності та обґрунтованості вироку.

У пункті 23 постанови Пленуму Верховного Суду України № 5 від 29.06.1990 року вказується про недопустимість обвинувального ухилу при вирішенні питання про винуватість чи невинуватість підсудного. Всі сумніви щодо доведеності обвинувачення, якщо їх неможливо усунути, повинні тлумачитись на користь підсудного – суд зобов'язаний постановити виправдовуваний вирок, без повернення справи на додаткове розслідування [12; 13].

Також у справі «Караман проти Німеччини» (Karaman v. Germany) від 27 лютого 2014 року ЄСПЛ зазначив, що при розгляді складних кримінальних справ суди зобов'язані якомога ретельніше і точніше встановлювати обставини справи, що стосуються питання про юридичну відповідальність обвинувачених, і вони не можуть викладати встановлені факти як прості твердження або підозри. Це відноситься і до фактів, що стосуються причетності третіх осіб. (пункт 64) [14; 15].

Водночас дискусійним залишається питання віднесення винуватості обвинуваченого до одного з елементів предмета доказування: чи є вона лише однією з його обставин, чи водночас виступає телеологічним орієнтиром усього кримінального провадження. Однозначно відповісти на це запитання складно, разом з тим, статтею 411 Кримінального процесуального кодексу України передбачено, що вирок та ухвала підлягають скасуванню чи зміні із зазначених підстав лише тоді, коли невідповідність висновків суду фактичним обставинам кримінального провадження *вплинула чи могла вплинути на вирішення питання про винуватість або невинуватість обвинуваченого* [6]. Це свідчить про свідомий підхід законодавця до визначення винуватості важливим елементом предмета доказування, з певною пріоритетизацією над іншими (здебільшого як результату, а не як відповідної точки доказування). Водночас, ми не можемо вважати, що інші обставини не є важливими, оскільки лише здійснюючи їх комплексне доказування та встановлення ми можемо говорити про досягнення кінцевої мети доказування та мети кримінального провадження загалом. Варто звернути увагу, що ми не поділяємо підхід вчених, до виокремлення обставин, що складають головний факт (зазвичай до таких обставин відносять подію та/або винуватість, передбачені частинами 1-2 статті 91 Кримінального процесуального кодексу України), зокрема й через те, що у зв'язку з таким розмежуванням виникає хибна думка, що інші обставини можуть бути другорядними, а відповідно необов'язковими, що суперечить загальним засадам кримінального провадження, а зокрема законності. Разом з тим, хочемо звернути увагу на підхід до розуміння головного факту вченого О.В. Баганця, який підкреслює, що виділення головного факту не залишає у тіні інші обставини предмета доказування, але за його відсутності виявлення інших обставин втрачає сенс й спонукає сторону обвинувачення в першу чергу визначити – чи мала місце подія та чи є вона злочином і чи є ця особа винуватою у його вчиненні [16, с. 58-59]. Такий підхід є близьким до нашого розуміння доказування обставин, які є складовими елементами предмета доказування, водночас ми віддаємо перевагу термінологічній конструкції «центральный элемент (ядро) предмета доказування». На нашу думку, це допоможе уникнути сприйняття інших обставин як другорядних, представляючи предмет доказування як багаточасову комплексну категорію, яка починається з доказування та встановлення центрального елемента (ядра) – події з поступовим нашаруванням вини та інших обставин предмета доказування, а фінальним рівнем (оболонкою) є винуватість, оскільки вище ми зазначали, що її встановлення передбачає доведення цілої низки обставин, що входять до предмета доказування. Таким чином, ми хочемо підкреслити, що всі обставини предмета доказування є важливими і лише використовуючи комплексний підхід до встановлення обставин ми можемо досягти кінцевої мети доказування. Таким чином, ми пропонуємо розглядати предмет доказування та його складові елементи через призму концентричної моделі.

Також хочемо звернути вашу увагу на застосування терміну «обвинувачений» у частині 2 статті 91 Кримінального процесуального кодексу, що на нашу думку є певною термінологічною неточністю, й також свідчить про певну спадковість з інквізиційного права й підкреслює, ухил кримінального процесуального доказування до встановлення винуватості. Таку ж позицію можна прослідкувати у працях О.В. Баганця, який підкреслює наявність такої проблематики й зазначає «відповідна законодавча конструкція не в повній мірі відповідає процесу доказування на стадії досудового розслідування. Адже обвинуваченим є особа, обвинувальний акт щодо якої переданий до суду в порядку, передбаченому ст. 291 КПК України (ч. 2 ст. 42 КПК України) [16, с. 83]. Подібне термінологічне звуження, на нашу думку, суперечить принципу невинуватості визначеного кримінальним процесуальним законом та Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (стаття 6) [17], оскільки до передання обвинувального акту уповноваженим суб'єктом до суду, особа не є обвинуваченою. У такому разі розглядаємо можливість внесення змін до частини 2 статті 91 Кримінального процесуального кодексу, зокрема пропонуємо замінити слово «обвинуваченого» словами «підозрюваного (обвинуваченого)», оскільки предмет доказування використовується уповноваженими суб'єктами як на стадії досудового, так і на стадії судового провадження, що відповідно спричиняє певну неоднозначність.

Ключове значення доказування винуватості має у справах про привласнення, розтрату або заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем [1]. У таких провадженнях важливо довести не лише факт незаконного вилучення майна, а й корисливий мотив та умисел на заволодіння ним, а також наявність службового становища та зловживання ним. Для цього використовуються різні засоби доказування та докази, зокрема фінансові документи, висновки економічних експертів, показання свідків та потерпілих, а також оперативні дані тощо. Крім того, привласнення, розтрата або заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем має всі ознаки корупційного кримінального правопорушення, а саме частина 2 статті 191 Кримінального кодексу України має кваліфікуватися, як корупційне кримінальне правопорушення, що також передбаченою приміткою до статті 45 Кримінального кодексу України [18; 19; 1]. Водночас, враховуючи окремі елементи складу такого правопорушення, його часто відносять й до кримінальних правопорушень у сфері економіки та до категорії «білокомірцевої злочинності» («white collar crime»).

Відповідно до судової практики суб'єктивна сторона злочину передбаченого статтею 191 Кримінального кодексу України характеризується виключно прямим умислом, наявністю корисливого мотиву (це спонукання до незаконного збагачення за рахунок чужого майна) з метою незаконного збагачення (отримання неправомірної вигоди; збагатитися самому або незаконно збагатити інших осіб, в долі яких зацікавлений обвинувачений), що підтверджується судовою практикою [20]. Так, у постанові Верховного Суду від 05 серпня 2020 року у справі № 433/383/19 колегією суддів Третьої судової палати було встановлено, що докази надані стороною обвинувачення не доводять поза розумним сумнівом наявності у діяч обвинуваченого прямого умислу, корисливого мотиву та корисливої мети на заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем й залишити без змін вирок Білокуракинського районного суду Луганської області від 09 серпня 2019 року та ухвалу Луганського апеляційного суду від 20 січня 2020 року, де апеляційний суд встановив, що виконувана обвинуваченим робота фактично мала ознаки сумісництва, однак з огляду на те, що обвинувачений був керівником структурного підрозділу державної організації, а відповідно до п. 4 Положення № 43 і п. 4 постанови Кабінету Міністрів України «Про роботу за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій» від 03 квітня 1993 року № 245 працювати за сумісництвом керівникам йому заборонено, він допустив зловживання службовим становищем, яке, проте, не містить корисливого мотиву і не спричинило матеріальної шкоди, що і було підтверджено представником потерпілого, який пояснив, що збитків Луганському обласному центру з гідрометеорології діями обвинуваченого не спричинено і відповідно обвинуваченого було виправдано за частиною 2 статті 191 Кримінального кодексу України [20]. Водночас, обов'язковою умовою притягнення до кримінальної відповідальності за статтею 191 Кримінального кодексу України є встановлення того, що дії винної особи були зумовлені її службовим становищем та перебували у безпосередньому зв'язку з її службовими повноваженнями, що безпосередньо походять від службового становища винного, виконуваних функцій і наданих повноважень й підтверджується відповідними документами (статут суб'єктів господарювання, наказ про призначення тощо) [15].

Отже, у кримінальних провадженнях за статтею 191 Кримінального кодексу України під час встановлення винуватості обвинуваченого, необхідно з'ясувати та довести таке:

- факт ввірення/перебування майна у віданні чи підконтрольності обвинуваченому або наявність у нього службових повноважень щодо такого майна;
- наявність прямого умислу на заволодіння цим майном (а не просто недбалого ставлення до обов'язків чи ризикової господарської діяльності);
- корисливий мотив, який зумовив прийняття рішення про протиправне заволодіння;
- цільове спрямування дій – безоплатне обернення майна у свою користь або користь третіх осіб, відсутність ділової (господарської) мети операцій.

Доречно буде звернути увагу на актуальну судову практику з цього питання, зокрема вирок Вищого антикорупційного суду від 10 березня 2025 року у справі № 405/9164/18 щодо закінченого замаху на заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, вчиненому за попередньою змовою групою осіб в особливо великих розмірах, тобто кримінального правопорушення, передбаченого частиною 2 статті 15 частиною 5 статті 191 Кримінального кодексу України [21]. Суд звертає увагу, що замах на злочин може бути вчинено виключно з прямим умислом, відповідно у контексті закінченого замаху на заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем умисел буде прямим у випадку якщо службова особа усвідомлювала суспільну небезпечність діяння з заволодіння чужим майном шляхом зловживання своїм службовим становищем, передбачала неминучість настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді матеріальної шкоди власнику майна та бажала їх настання, однак така шкода не настала з незалежних від службової особи обставин [21]. Крім

того, на підтвердження заявленої нами вище концентричної моделі, звертаємо увагу, що у судовій практиці доказування суб'єктивної сторони досить часто ґрунтується не на основі одного чи кількох прямих доказів, а на аналізі саме сукупності всіх доказів, які вказують на характер дій обвинуваченого, спосіб вчинення суспільно небезпечного діяння, обстановку, в якій діяла відповідна особа, тощо, на підставі чого й робиться висновок про доведеність поза розумним сумнівом або недоведеність (згідно з цим стандартом доказування) елементів суб'єктивної сторони злочину [21].

Найпоширенішими видами процесуальних дій при розслідуванні цього кримінального правопорушення є: проведення оглядів, обшуків; отримання тимчасового доступу до речей і документів із можливістю їх вилучення (в тому числі і з обмеженим доступом, як банківська таємниця); допити свідків; проведення почеркознавчої експертизи та експертизи документів; проведення економічної, товарознавчої, будівельної експертиз; проведення комп'ютерних та інших технічних експертиз; обрання запобіжного заходу; накладення арештів на рухоме та нерухоме майно підозрюваного [3; 22].

Висновки. На основі проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

Доведено, що «винуватість» не є тотожною матеріально-правовому поняттю «вина». Винуватість обвинуваченого є комплексною матеріально-процесуальною категорією, яка охоплює не лише психічне ставлення особи до вчиненого (умисел чи необережність), а й усю сукупність обставин, що доводять її причетність до кримінального правопорушення належними та допустимими доказами;

Запропоновано розглядати предмет доказування через призму концентричної моделі. У цій моделі «подія злочину» виступає центральним елементом (ядром), на який поступово нашаровуються інші обставини, а фінальним рівнем (зовнішньою оболонкою) є «винуватість»;

Виявлено термінологічну неточність у частині 2 статті 91 Кримінального процесуального кодексу України щодо використання терміну «обвинувачений», що має ознаки обвинувального ухилу та суперечить принципу презумпції невинуватості, на нашу думку. Запропоновано внести зміни до законодавства, замінивши слово «обвинуваченого» словами «підозрюваного (обвинуваченого)».

Встановлено, що у кримінальних провадженнях про привласнення, розтрату або заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем доказування винуватості вимагає обов'язкового встановлення прямого умислу, корисливого мотиву та мети. Суб'єктивна сторона у таких справах доводиться не лише прямими доказами, а шляхом ретельного аналізу сукупності всіх непрямих доказів, які поза розумним сумнівом розкривають характер дій та справжні наміри службової особи.

Для підвищення ефективності доказування винуватості, особливо у складних категоріях кримінальних проваджень, пропонується наступне:

- постійне підвищення кваліфікації слідчих, прокурорів та суддів щодо застосування новітніх методик доказування, зокрема у сфері корупційних злочинів;
- широке використання спеціальних знань (експертиз);
- забезпечення належного ресурсного та технічного оснащення органів досудового розслідування для ефективного пошуку, виявлення (встановлення), перевірки та оцінки фактичних даних і їх джерел для отримання доказів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
2. Шульженко А.В. Необхідність у доведенні невинуватості під час кримінального провадження. *Право і суспільство*. 2018. № 3. Ч. 2. С. 241–246. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4f9a601b-8e7b-4604-a0fa-a8991a43f008/content>.
3. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28 грудня 1960 року № 1001-05 (редакція станом на 29.10.1997). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05/ed19971029#Text>.
4. Шмітько В.В. Винуватість обвинуваченого у вчиненні корупційного кримінального правопорушення, пов'язаного з одержанням неправомірної вигоди, форма вини, мотив і мета як визначальні обставини, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні. *Юридична психологія*. 2023. № 2 (33). С. 151–162. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/be04d9a6-2e5e-4367-8283-4bfdd421bc25/content>. DOI: 10.33270/03233302.151.
5. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n1081>.
7. Фоменко М.В. Кримінально-правове значення мотиву: аналіз наукової думки. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2021. № 1 (24). С. 43–49. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2d72e17d-d58f-4ab0-ac0f-7d78cf71c397/content>.

8. Кулькіна Я.С. Проблеми визначення форми вини у злочинному порушенні правил поведіння зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення (ст. 414 КК України). Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків. 2017. С. 104–107. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/17_05_2017_2/pdf/26.pdf.
9. Кушнір С.С. Особливості предмета доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані із протиправним заволодінням майном підприємства, установи, організації. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 1. С. 142–153. URL: <https://nvppr.in.ua/vip/2024/1/25.pdf>. DOI: 10.32844/2618-1258.2024.1.23.
10. Савченко А.В. Мотив і мотивація злочину. Київ: Атіка. 2002. 144 с.
11. Погорецький М.А. Нова концепція кримінального процесуального доказування. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 63–79. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2015_Pogoretskyi.pdf.
12. Про виконання судами України законодавства і постанов Пленуму Верховного Суду України з питань судового розгляду кримінальних справ і постановлення вироку: постанова Пленуму Верховного Суду України від 29 червня 1990 року № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-90#Text>.
13. Любавіна В.П. Поняття вини як елемент змісту кримінального права України. *Часопис Київського університету права*. 2021. № 2. С. 270–273. DOI: 10.36695/2219-5521.2.2021.55.
14. Case of Karaman v. Germany (Application no. 17103/10). Judgment of the European Court of Human Rights, 27 February 2014. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-141197>.
15. Вирок Вищого антикорупційного суду від 24 квітня 2023 року у справі № 755/19780/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110398856>.
16. Баганець О.В. Доказування стороною обвинувачення прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою у досудовому розслідуванні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ. 2017. 269 с.
17. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
18. Петров В.І. Кримінальна відповідальність за привласнення, розтрату або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ. 2024. 247 с.
19. Петров В.І. До питання про кваліфікацію привласнення, розтрати або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 860–863. URL: https://www.lsej.org.ua/6_2023/209.pdf. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-6/209.
20. Постанова Верховного Суду від 05 серпня 2020 року у справі № 433/383/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90906061>.
21. Вирок Вищого антикорупційного суду від 10 березня 2025 року у справі № 405/9164/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125728756>.
22. Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем. *Armada Law*. URL: <https://armada.law/blog/pryvlasnennya-roztrata-majna-abo-zavolodinnya-nym-shlyahom-zlovzhyvannya-sluzhbovym-standovishhem/>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 1.03.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.03.2026
Дата публікації: 3.04.2026